

УДК 32

С. Г. Денисюк
Д. С. Кудрявцев

ПОЛІТИЧНИЙ ВПЛИВ ДЕРЖАВ-СУСІДІВ НА СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Проаналізовано основні критерії державності та способи їх урегулювання відповідно до сучасного бачення держави, як політичного інституту. Визначено основні моменти перелому світогляду тогочасного суспільства та способів отримання незалежності. Представлено моделі політичного впливу на міждержавному рівні.

Ключові слова: політичний вплив, держава, історія України, незалежність, влада.

Abstract

The main criteria of statehood and ways of their settlement were analyzed in accordance with the modern vision of the state as a political institution. The main points of the turn of the world at the time of society and ways of obtaining independence were determined. The models of political influence on the interstate level are presented.

Keywords: political influence, state, history of Ukraine, independence, power.

Україна як держава постійно перевіряється на міцність, починаючи ще з часів Київської Русі та дотепер, відбуваються конфлікти та суперечки за право української нації мати суверенітет та незалежність. Незважаючи на понад тисячолітню боротьбу українського народу за «місце під сонцем», її навряд чи можливо назвати завершеною. Прикладом цьому є чимало суперечок та спірних питань щодо територіальної та національної свободи України. Одним з ключових аспектів, що характеризують цей період, є незламна політична воля українського народу на шляху його світового визнання. Враховуючи актуальність, метою цієї роботи є виявлення факторів, що вплинули на розбудову української державності та були головними рушіями змін у політичному житті України.

Звертаючись до історії зазначимо, що Україна на період становлення першої держави «Київська Русь», складалась із розрізнених племен та народів, що були об'єднані торгівлею та кордоном. Перш за все, слід відзначити вплив торгівлі, завдяки шляху «Із варяг в Греки» та сприятливе розташування сусідніх держав, а особливо їх недосаженість для впливу та підкорення [1]. Завдяки цьому, більшою мірою, стрімке зміцнення племен по лінії Дніпра, неминуче призводило до взаємної конфронтації та збігу інтересів щодо ведення племінного устрою. Завдяки чому було сформовано та об'єднано племена деревлян та полян у союз із центром в Києві, на берегах Дніпра у 482 році [1]. Зважаючи на історичний період та відсутність швидкої комунікації, зміцнення міста було логічним продовженням зростання держави, як наслідок розширення її територіальних інтересів. При наявності ключових аспектів держави, таких як кордон, населення, релігія, влада та армія, однією з найуразливіших була саме влада, що не мала досвіду та ґрунтувалась переважно на розв'язанні поточних справ. Це розуміли як громадяни, так й сусідні держави на зразок північних держав-сусідів.

Конкуренція у сфері управління найчастіше завершувалась насильницькими методами. Подібна доля спіткала й Київську Русь. В 882 р. під проводом Олега, регента Ігоря – сина Рюрика, було вбито Аскольда і Діра [1]. Після чого почалося правління династії Рюриковичів. Незважаючи на варварський спосіб захоплення влади, її вплив на становлення державності як стрімко зростати, так і набував усіх форм тогочасної держави міжнародного рівня. Незважаючи на торгівлю та багаті землі півдня, політика Київської Русі мала переважно експансивний характер, що позначилось на кількох походах на Візантію та сусідні племена під проводами князів Ігоря, Святослава, Олега та інших [1]. Слід зазначити, що Візантійська імперія на той час, вже була досить ослабленою та не мала змоги давати гідну відсіч. Досить цікавим є факт, що незважаючи на високий рівень культури та величезний досвід управління державними інститутами, Візантійська імперія була беззахисною перед воєнізованими сусідніми державами. Проводячи паралель із Західною Римською Імперією, досить логічно, що консервативна політика того часу мала негативно впливати на державу. Щодо виявлення

недоліків політичного устрою, слід зазначити, що це розрізненість племен та їх неохоче ставлення до об'єднання в єдину державу.

Кордони тогочасної України визначались результатами військових походів. Але, якщо розглянути територію сучасної України через призму розташування природних ресурсів та вигідного стратегічного й торгового положення, військова небезпека відіграла чи не найголовніше значення. Завдяки родючим землям у притоках Дніпра й густим лісам, ця територія слугувала «ласим шматком» для держав-сусідів та кочових племен. Варто лише згадати половців та печенігів. Незважаючи на це, Київська Русь як і будь-яка інша, мала період розквіту, що був за часів правління Володимира Великого та Ярослава Мудрого [1-3]. Основними досягненнями цього періоду стали саме зміцнення кордонів, запровадження реформ у галузі політики, освіти, культури, встановлення християнства в статусі офіційної релігії. Створення кривих союзів з іншими державами та постійна підтримка з боку населення, привела до того, що Київська Русь перетворилась на одну з найрозвиненіших держав того часу. Беручи до уваги перепис населення Києва у середині 13 ст., мешканців було понад 50000, що у 2,5 рази більше тогочасного Лондона [1].

Стосовно форми правління у той час, то влада повністю підпорядковувалась князю у місті. Але із-за того, що влада передавалась у спадок, а кількість претендентів на Київський престол зростала із кожним поколінням, основним гальмівним чинником розвитку держави ставали міжусобні війни за владу. Тільки цього разу наслідком стало не зростання, а поступовий занепад держави. Так, поділ Київської Русі на окремі міста-держави, на зразок полісів та колоній Греції, остаточно завершився та нівелював більшу частину здобутків за часи її розквіту.

На початку 13-ого століття Київська Русь вже була чітко сформованою державою із усіма атрибутами державності, консервативною політикою, що диктувались міжусобними війнами. Спостерігаючи за цим, слід зазначити, що сусідні держави значно відставали у розвитку Київській Русі, що захищало її від прямого вторгнення та захоплення. Але після 1223 р. при битві на річці Калка, долю держави було вирішено [1]. Із-за розрізнення князів за політичними та особистісними інтересами, Київська Русь, як імперія, була знищена та перетворена на звичайну провінцію іншої імперії. Політика консерватизму та міжусобиць перетворилась на політику непокори та помсти. При захопленні Києва, а разом із ним падінням Київської Русі, наступником української держави стає Галицько-Волинське князівство. Вже беручи до уваги, досвід попередніх років та подій, політика князівства була пере-орієнтована на зміцнення внутрішнього ладу та поступове відділення від Золотої Орди. Як і в Київській Русі, так і в Галицько-Волинському князівстві був час розквіту, що припав на період правління Данила Галицького [1-3]. Тоді було досягнуто єдності та зроблено зусилля для становлення нової української державності.

На кінець 14 ст. територія сучасної України була заселена переважно вихідцями-одинаками, що були попередниками козаків. Почався новий виток створення державності на теренах України. Після злиття Литовського князівства із Польщею, за Кривською унією, утворилась Річ Посполита [2]. Це, в свою чергу, привело до зменшення впливу Галичини та Волині у складі литовських земель. Саме, починаючи з цього часу, знову почали перебиратись на територію етнічних українських земель і відновлювати власні сили.

Розглядаючи тогочасні погляди простих селян, більшість намагалась втекти та бути вільними. Саме воля була ключовим рушієм, що сприяв об'єднанню людей усіх верств на території Подніпров'я у Гетьманщину. Починаючи з 15 ст. і надалі, зростаюча міць нової держави була настільки стрімкою, що на середину 16 ст. Козаччина була відомою не лише серед держав-сусідів, але й далеко за її межами, варто лише згадати походи козаків на Османську імперію під проводом Петра Конашевича Сагайдачного. Виключно завдяки зусиллям козаків було зупинено турецьке 200-тисячне військо [2]. Зміцнюючи власні сили протягом цих років, Гетьманщина перетворилась із попелу на нову державу, яка, незважаючи на постійні утиски та набіги з боку татар та Речі Посполитої, змогла здобути свою незалежність після повстання Богдана Хмельницького, однієї з найбільш відомих постатей України, талановитого дипломата, стратега, лідера, що зумів реалізувати об'єднання. Після битви під Жовтими Водами 1648 р. і в'їзду в Київ було остаточно повернуто Україну на шлях відновлення суверенності та незалежності [2-3].

Однак політика гетьмана повинна бути підкріплена волею народу, який на той час був виснажений війною з Річчю Посполитою. Це призвело до необхідності протекторату однієї з держав-сусідів, що прагнули виконання своїх умов. Зважаючи на це, політика держави була більш лояльна до союзу з Московією, яка на той час була захищена від набігів татар та розквітала. Більшою мірою,

Переяславська Рада 1654 р. ознаменувала підпорядкування Гетьманщини Московії [3]. Після смерті Б. Хмельницького, Московія лише придушувала будь-які спроби відновлення незалежності, а поділ на Правобережну та Лівобережну Україну за Андрусівським перемир'ям 1667 р. призвів до розколу всередині держави та остаточному розпаду Гетьманщини [3]. Поступово, Україна увійшла в склад Російської імперії, а після остаточної ліквідації козацтва, знищенням у 1775 р. за наказом Катерини 2-ої, формально вважалась Малоросією [2, 3]. І майже 2 сторіччя Україна була під експансією Російської імперії. За цей час битва за незалежність перейшла від битв до літературних скрижалей, були створені відомі твори української літератури («Енеїда», «Маруся», «Наталка Полтавка») [3].

18-19 ст. у історії Європи було відзначено Великою французькою революцією й правлінням Наполеона Бонапарта, а також пошуком нових поглядів на життя. Результатом такого пошуку стали праці відомого німецького філософа-матеріаліста Карла Маркса, зокрема, «Капітал», де головна увага була приділена напрямку капіталізму та корисності праці. Більшою мірою, це призвело до нового витка боротьби українського народу за незалежність. Незважаючи на нові погляди у сфері економіки та промисловості, політичний інститут влади, що покладався в той час на міць держави та армію, втрачав свій вплив, а поява революційних груп на території Російської імперії призводила до відновлення спроб від'єднатись від імперії.

Із розвитком дипломатії у 19 ст. територіальне питання стало хронічним та не було надто болючим. І тепер на зміну поневір'ям прийшла проблема українізації та свободи думки, що поширювалась агітаторами та про-активістськими організаціями у позазаконний шлях. Змінивши підхід до ведення боротьби за незалежність, було проведено чимало мітингів та протестів, що на практиці лише стимулювали спротив. Але перша світова війна, а саме Німеччина посприяли Україні на деякий час отримати незалежність у вигляді новоствореної Української Народної Республіки (УНР) [3]. Але, на жаль, після проголошення незалежності, Російська держава мала на меті повернути назад Україну, як життєво-необхідний сировинний придаток і завдяки відсутності армії УНР, Україна знову почала боротись за незалежність. Розглядаючи приклад Польщі, яка відділилась у 1920 р. та здобула незалежність, слід зазначити, що основою цього звершення стала перемога над російськими військами у 1920 р., що підкреслює важливість військового потенціалу для держави, як життєво-необхідної міри [3]. Україна у складі СРСР була позбавлена будь-яких політичних свобод та повністю підпорядковувалась Москві. І лише після розпаду в 1991 р., Україна вкотре здобула незалежність, боротьба за яку триває й донині.

Як свідчить політичний та історичний досвід, зокрема, останніх років, усі сусідні держави намагалися (й нині прагнуть) нав'язувати власні умови і принципи розвитку нашої державі. Але, завдяки постійній боротьбі, українська нація зуміла досягнути поставлених цілей та розв'язує актуальні політичні проблеми. Коли політика держави базується на інтересах народу, політичні інститути є ефективними і мають підтримку з боку громадян, то розвиток держави прискорюється і гармонізуються політичні відносини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Київська Русь: від створення до занепаду [Електронний ресурс]: <http://kyivrus.inf.ua> – Назва з екрану
2. Інститут історії України НАНУ, Історичні портали, енциклопедії та статті [Електронний ресурс]: <http://resource.history.org.ua> – Назва з екрану
3. Енциклопедія історії України: Т. 10. Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: Наукова думка, 2013. - 784 с.: іл.

Денисюк Світлана Георгіївна – доктор політичних наук, професор, професор кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: svetadenisiyk@gmail.com

Кудрявцев Дмитро Станіславович – студент групи 2КН-15б, факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: 2kn15b.kudryavtsev@gmail.com

Svitlana G. Denysiuk – Doctor of Politician science (Eng.), professor, professor of humanity-politically science department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: svetadenisiyk@gmail.com

Dmytro S. Kudryavtsev – student of Information Technologies and Computer Engineering Department, 2CS-15b, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: 2kn15b.kudryavtsev@gmail.com